

A terminológiai szabványosítás szerepe a lokalizáció folyamatában¹

Sermann Eszter

E-mail: sermann@lingo.u-szeged.hu

Kivonat: A lokalizáció olyan soklépcsős, komplex folyamat, amelynek kulcsfontosságú mozzanata a fordítás. Minden esetben egységes terminushasználatot igényel, és nemcsak a forrásnyelvi karakterláncok célnyelviekkel való behelyettesítését jelenti, hanem a szoftver elemeinek a célnyelvi szintérhez való adaptálását is. Jelen tanulmány azt mutatja be, hogyan illeszkedik a terminológiai szabványosítás a terminológiai munkafolyamatba a Windows operációs rendszer lokalizációja esetében. A lokalizáció szakirodalmi definícióinak, a lokalizáció és a hagyományos fordítás sajátosságainak vizsgálata után felvázolja a Windows operációs rendszer lokalizációját és a terminológiai szabványosítás szerepét a folyamatban, Antunovics Mónikával, a Microsoft Magyarország Kft. programmenedzserével készített félig strukturált interjú alapján. A tanulmány további részében a Microsoft interneten elérhető nyilvános nyelvi tartalmainak bemutatása olvasható (*Microsoft Terminology Collection*, *Microsoft Style Guide*, *Microsoft Terminology Community Forum*), amely képet ad a terminológiai adatok rögzítésének és megjelenítésének módjáról. Jelen kutatás kiindulópontja az az előfeltevés, amely szerint a Microsoftnál folyó terminológiai munka olyan terület, ahol megvalósul az informatikai szakemberek, a terminológusok és a fordítók együttműködése, és bárki által hozzáférhető, terminológiai adatbázisban közzétett egységes terminológia születik.

Kulcsszavak: egységes terminológia, szabványosítás, lokalizáció, félig strukturált interjú, terminológiai adatbázis

1. Bevezetés

A lokalizációs iparág az utóbbi évtizedben hatalmas teret hódított világszerte, elsősorban a szoftverek, a honlapok számának folyamatos növekedése miatt. A *lokalizáció* terminus kapcsán elsősorban a szoftverek honosítására gondolunk, pedig jelentése ennél sokkal tágabb: ide tartozik többek között az autókhoz, elektronikai termékekhez, mobiltelefonokhoz, hardver eszközökhöz kapcsolódó online és offline dokumentáció honosítása is. Nem csupán az a fontos, hogy a termék a célközönséghez eljusson, hanem az is, hogy a hozzá kapcsolódó dokumentáció – a szoftverek, honlapok esetében maga a termék – a célnyelvi szintér, a *locale* sajátosságaihoz, jogszabályi környezetéhez igazodjon. A lokalizáció ezért alaposan átgondolt és kidolgozott lépések sorozata kell, hogy legyen,

¹ Köszönetet mondok Antunovics Mónikának, a Microsoft Magyarország Kft. programmenedzserének, amiért interjúalanyként a rendelkezésemre állt, és a kutatáshoz szükséges adatokhoz hozzáférést biztosított.

amelyek közül az egyik fontos lépés a fordítás. Magyarországon is működnek kifejezetten honosításra szakosodott irodák, ahol szoftvermérnökök, fordítók és terminológusok összehangolt munkája során születnek a célnyelvi anyagok. A lokalizáció – a magyar nyelvhasználatban *honosítás*nak is nevezett folyamat – során elengedhetetlenül fontos az egységes terminológia megléte és annak pontos rögzítése. A lokalizációs folyamatban a fordítást egyidejűleg több fordító végzi, akiknek egy-egy FNY-i terminusra minden esetben azonos CNY-i ekvivalenst kell alkalmazniuk, ennek érdekében pedig a terminológiát szabványosítani kell.

A terminológiai szabványosítás nemzetközi, európai és nemzeti szinten valósul meg hivatalos szabványügyi szervezetek munkája nyomán (Fóris és Sermann 2010, Galinski és Weissinger 2010, Pónyai 2010). Hazánkban a műszaki szabványosításon kívül a terminológiai szabványosítás kevésbé ismert terület, és a nyelvészek körében is gyakori az a tévhit, amely szerint a szabványosításra kizárólag a műszaki területeken van szükség – holott a terminológia rögzítése és közzététele (lehetőleg harmonizált terminológiai adatbázisokban) olyan feladat, amely nyelvészek és szakemberek folyamatos, koordinált együttműködését kívánja meg. A szabványosítás hivatalos szintjein kívül létezik szakmai (ágazati) szabványosítás és vállalati szabványosítás is (Fóris 2005), ez utóbbi típusú egységesítésre szép példa az IBM-nél folyó terminológiai munka, amelyről Demeczky (2008) számol be. Jelen vizsgálat tárgya – a dolgozat szerzője által folytatott átfogó kutatási folyamat részeként, amelynek tárgya a terminológiai szabványosítás és harmonizáció fordítási vonatkozásai – az, hogy hogyan történik a terminológiai lokalizáció, vagyis az egységes terminológia kialakítása és rögzítése a Windows operációs rendszer lokalizációja esetében a Microsoftnál. A terminológiai szabványosítás egyrészt a terminusok rendszerezését és egységes definiálását jelenti, a homonímia csökkentését és a fogalmi egységesítést egy-egy szakterületen belül, másrészt pedig a terminusok összegyűjtésére és leírására vonatkozó módszerek és folyamatok szabványosítását (Scarpa 2002). A szabványosítás szakemberek közmegegyezésén alapuló folyamat, amelynek különböző szintjei és jelentései vannak, és elsődleges célja a szakemberek közötti kommunikáció egyértelművé tétele azáltal, hogy eredményeképpen egy fogalomnak lehetőleg egy terminus feleljen meg. A terminológiai szabványosítás alapelveit az ISO 704: 2000. számú *Terminology work – principles and methods* (Terminológiai munka – elvek és módszerek) című szabványa rögzíti; eszerint lépései a következők: a fogalmak és a köztük lévő kapcsolat azonosítása, a fogalmi rendszerek felvázolása, a fogalmak definiálása, majd terminusok rendelése hozzájuk egy vagy több nyelven, végül a terminológiai adatok tárolása és megjelenítése nyomtatott és elektronikus adathordozókon (terminográfiai munka).

2. A kutatás célja és módszerei

A tanulmány célja esettanulmány elkészítése arról, hogyan illeszkedik a terminológiai szabványosítás a terminológiai munkafolyamatba a Windows operációs

rendszer lokalizációja esetében. Első lépésként összegeztem a lokalizáció szakirodalmi definícióit, megvizsgáltam a lokalizáció és a hagyományos fordítás sajátosságait, majd megfogalmaztam a lokalizáció jelen vizsgálat szempontjából releváns definícióját.

A kutatás módszereként a félig strukturált interjú módszerét választottam (Cserné 1994, Fóris 2008), amelyet Antunovics Mónikával, a Microsoft Magyarország Kft. programmenedzserével, korábbi nyelvi szakértőjével készítettem. A félig strukturált interjú, vagy más néven koncentrált beszélgetés során nyílt kérdéseket alkalmaztam, az interjú tervezéséhez, lebonyolításához és az adatok értékeléséhez pedig a Kvale által a kvalitatív kutatási interjúhoz megfogalmazott lépéssoron haladtam végig (Kvale 2005). A szakirodalom tanulmányozását és a kérdések megfogalmazását követően az interjút diktafonos rögzítéssel a Microsoft Magyarország Kft. budapesti székhelyén készítettem 2011 januárjában. A kérdéseket két fő témakörbe rendeztem, amelyek közül az első csoport kérdései a lokalizáció folyamatára vonatkoztak: „Hogyan zajlott a Windows operációs rendszer honosításának folyamata 15–20 évvel ezelőtt? Hogyan zajlik ma? Alkalmaz-e a Microsoft fordítókat, terminológusokat?”; a második kérdéscsoport pedig a cégnél folyó terminológiai szabványosításra kérdezett rá: „Miként biztosítják a lokalizáció során az egységes terminushasználatot? Hogyan rögzítik a forrásnyelvi terminusokat és célnyelvi ekvivalenseiket? Hogyan valósul meg az informatikai szakember–terminológus–fordító együttműködése? Melyek a legfőbb kritériumok az újonnan megjelenő forrásnyelvi terminusok fordítása esetében?”. Az interjút követően a hangfelvételtől átiratot készítettem, majd az eredményeket írott formában összefoglaltam. Az adatok kiegészítésének céljából tanulmányoztam a Microsoft szabadon elérhető terminológiai vonatkozású honlapjait, nevezetesen a *Microsoft Language Portal*-t és a *Microsoft Terminology Community Forum*-ot, hogy képet kapjak a szabványosított terminológia rögzítésének és tárolásának módjáról. Előfeltételezésem az volt, hogy a Microsoftnál folyó terminológiai munka olyan terület, ahol megvalósul az informatikai szakemberek, a terminológusok és a fordítók együttműködése, amelynek eredményeképpen bárki által hozzáférhető, terminológiai adatbázisban közzétett terminológia születik.

3. Lokalizáció és fordítás

A LISA (Localization Industry Standards Association – A Lokalizációs Iparág Szabványügyi Szervezete) 1990-ben alakult meg Svájcban. Célja a lokalizációs iparág elősegítése, a lokalizációval kapcsolatos folyamatokhoz, eszközökhöz, technológiákhoz tartozó szabványok, jó gyakorlatok kidolgozása, konferenciák, workshopok szervezése, amelyek lehetőséget biztosítanak a szakemberek számára a témával kapcsolatos információcserére. A LISA a következőképpen határozza meg a lokalizáció fogalmát: „localization is the process of modifying products and services to account for differences in distinct markets” (a lokalizáció az a folyamat, amelynek során termékeket és szolgáltatásokat különböző

piacok közötti eltérések figyelembe vételével módosítanak)² (Lommel 2007: 57). A nemzetközi szervezet a honosítás folyamatában nem szentel túlzott figyelmet a fordításnak. Elsősorban üzleti szempontokat tart szem előtt, a lokalizációt a globalizáció és az internacionalizáció hármasságának egyik alkotóelemeként értelmezi: a globalizációnak köszönhetően valósulhat meg a lokalizáció és az internacionalizáció, és olyan döntéseket és tevékenységeket jelöl, amelyek lehetővé teszik valamely szervezet számára, hogy a nemzetközi piacokon érvényesülhessen, világszerte ki tudja szolgálni fogyasztóit nyelvre, országra, kultúrára való tekintet nélkül. Az internacionalizáció a termék lokalizációjának előkészítését jelenti műszaki-tervezési szempontból (Lommel 2007: 49). A szervezet által megfogalmazott definíciókat több szerző idézi és elfogadja (pl. Esselink 2000, Pym 2001). Demeczky szerint a globalizáció és a lokalizáció a mai világ két legátfogóbb folyamatát jelöli, és a szoftveriparban már a termék tervezésekor figyelembe kell venni, hogy sok nyelven fog megjelenni. A számítástechnika világában percnként születnek új fogalmak, amelyeket könnyen érthető, szakszerűen megalkotott terminusokkal kell jelölni, mivel az egységes, rendszerezett forrásnyelvi terminológia az alapja a megfelelő minőségű célnyelvi terméknek (Demeczky 2008).

Az általam tanulmányozott folyamat a szoftverek honosítása, így a továbbiakban e témakör néhány szakirodalmi vonatkozását tekintem át. A *lokalizáció* terminus használata a szakirodalomban nem egységes: időnként a teljes folyamatot jelöli, máskor a folyamat részét képező fordítási lépéseket, esetenként pedig a forrásnyelvi szoftver egyes elemeinek a célkultúrához való adaptálását. Esselink (2000) kiemeli, hogy az internacionalizáció a termékfejlesztési szakaszban jut szerephez, amelynek során a terméket előkészítik arra, hogy újratervezés nélkül alkalmas legyen különböző nyelvi és kulturális konvenciók kezelésére. A lokalizációt komplex folyamatnak tekinti, amely nyelvi, műszaki lépéseket egyaránt magában foglal, és általában az alábbi fázisokból áll: a forrásanyag tanulmányozása, az ütemezés, a terminológiai előkészítés, a szoftver fordítása, a hozzá kapcsolódó dokumentáció, az online súgó fordítása, a tesztelés és a piacra vitel. A szoftver fordítása során nemcsak a karakterláncokat kell célnyelvre fordítani, hanem az alábbi elemeket is meg kell feleltetni a célnyelvi szintér sajátosságainak: dátum- és időformátumok, naptárbeállítások, valuta-, szám-, név-, telefonszám-formátumok, mértékegységek. Tiszteletben kell tartani a színekkel kapcsolatos konvenciókat (például a vörös szín veszélyt, figyelmeztetést jelöl Európában, Kínában jó szerencsét), valamint a jogszabályokat is (a szerzői, személyiségi jogokkal kapcsolatos szabályok eltérhetnek az egyes kultúrákban) (Esselink 2000). A fordítás és a lokalizáció főként négy területen mutat eltéréseket: a tevékenységek, a folyamat komplexitása, az adaptáció mértéke, valamint az alkalmazott technológiák terén. A hagyományos fordítás lépései a terminuskeresés, a fordítás, a szövegszerkesztés, a korrektúrázás és a tördelés. A lokalizáció számos olyan tevékenységgel egészül ki, amelyek nem részei a hagyományos fordítási folyamatnak, ilyen például a többnyelvű projektmenedzs-

² A szerző fordítása

ment, a szoftverek tesztelése, a lefordított anyag konvertálása más formátumba. Alapvető különbség a hagyományos fordítás és a lokalizáció között, hogy míg a hagyományos fordítás jellemzően akkor történik, amikor a FNY-i szöveg már elkészült, a lokalizáció folyamata gyakran párhuzamos a FNY-i termék fejlesztésével, a fordítás gyakran már azelőtt megkezdődik, hogy a forrásanyag végleges változata elkészülne, mivel az egyes CNY-i verziók a FNY-i változattal egy időben kerülnek piacra. A lokalizációs projektek sok komponensből álló komplex feladatsort jelölnek ki, ide tartozik a szoftver, az online súgó és a szoftverhez kapcsolódó dokumentáció fordítása. A lokalizáció során a célpiac helyi jellegzetességeit be kell építeni a célnyelvi termékbe, a technológia szempontjából pedig szinte minden esetben fordítómemóriák és lokalizációs szoftverek használatára van szükség (Esselink 2003). Az 1. táblázatban a hagyományos fordítás és a lokalizáció közötti különbségek összefoglalása látható.

1. táblázat

*A hagyományos fordítás és a lokalizáció közötti különbségek
(Esselink 2000; 2003 alapján)*

HAGYOMÁNYOS FORDÍTÁS	LOKALIZÁCIÓ
Teljes FNYSZ	Folyamatosan frissített FNYSZ
Egybefüggő szövegek fordítása	FNY-i szöveges erőforrások fordítása
Lépései: terminuskeresés, fordítás, szövegszerkesztés, korrektúrázás, tördelés	Lépései: többnyelvű projektmenedzsment, tesztelés, a CNY-i anyag konvertálása más formátumba
Fordítástámogató eszközök használata sok esetben ajánlott	Fordítástámogató eszközök használata sok esetben elengedhetetlen
Egyéni fordítók	Fordítói csoportmunka
Adaptációra csak speciális esetben van szükség (pl. irodalmi fordítás)	Az adaptáció fontos része a folyamatnak

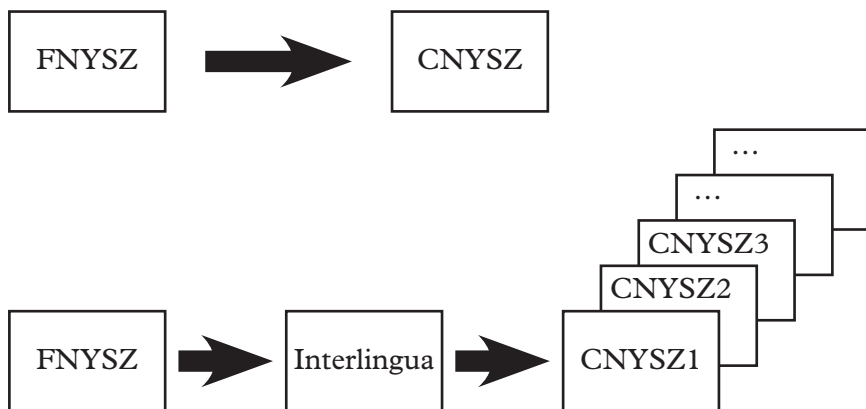
A lokalizáció magában foglalja a szöveges tartalom fordítását a célnyelv szövegalkotási konvencióihoz igazodva, valamint a nem szöveges tartalom adaptálását a cél régió kulturális, műszaki hagyományait valamint jogszabályi környezetét szem előtt tartva (Dunne 2006). A fordítás a lokalizáció egyik kulcsfontosságú lépése, speciális fordítási helyzetben speciális forrásnyelvi produktummal. Klaudy definíciója szerint a fordítás mint folyamat az „írott forrásnyelvi szöveg megértésének (dekódolás), a forrásnyelvi szövegről a célnyelvi szövegre való áttérésnek (transzkódolás) és írott célnyelvi szöveg megalkotásának (kódolás) folyamata” (Klaudy 2004: 152). A hagyományos fordítás esetében a fordító első lépésként áttanulmányozza a forrásnyelvi szöveget, amely már rendelkezésre készen áll; a szoftverhonosításnál a munka kezdetekor a forrásnyelvi produktum még nem készül el teljes egészében, folyamatosan javítják, fejlesztik, a fordító pedig nem minden esetben láthatja az ún. *lokalizációs build*-et, vagyis a teljes,

„összerakott” szoftvert. A fordító általában csak a forrásnyelvi szöveges erőforrásokat látja táblázatos formában azzal a kiegészítéssel, hogy bizonyos erőforrásokat (elsősorban a menüket és a párbeszédpaneleket) úgy is lát, ahogyan a célnyelvi operációs rendszerben megjelennek majd. Ugyanakkor a párbeszédpaneelen megjelenő legördülő listák elemeit már nem tudja fordítás közben ellenőrizni, azaz csak találgathat, hogy a sok lefordítandó karakterlánc közül pontosan melyik kerül oda. A szoftverek mint speciális szövegek Reiss fordításszemléletű szövegtipológiája szerint, amelynek alapja a szöveg által betöltött nyelvi funkció, a tartalomközpontú szövegek kategóriájába sorolhatók. A tartalomközpontú szövegek esetében a nyelv ábrázoló funkciója a domináns, ide tartoznak pl. a használati utasítások vagy a szakkönyvek, céljuk elsősorban a tartalom, az információk közlése (Reiss 2000, idézi Károly 2007). „Mivel ezek a szövegek sokszor nagyon is kötött formájuk ellenére elsősorban a valóságról tartalmazznak információt, a fordító feladata a forrásnyelvi tartalom maradéktalan visszaadása, mégpedig a célnyelv megszokványosabb eszközeivel, hogy semmi se terelje el az olvasó figyelmét a tartalomról” (Klaudy 2004: 59).

A fordítástudomány figyelme az 1990-es évek végén fordult a lokalizáció felé, amikor ez a folyamat nemzetközi szinten bekerült a fordítóképzés tananyagába, ugyanis a növekvő piaci igények miatt a leendő fordítókat ilyen típusú munkára is fel kellett készíteni. Pym a lokalizációt a fordításhoz hasonlóan nyelvi transzformációs folyamatnak tekinti, definíciója így hangzik: „localization is the adaptation and translation of a text (like a software program) to suit a particular reception situation” (a lokalizáció valamely szöveg [például szoftver program] adaptációja és fordítása annak érdekében, hogy megfeleljen egy konkrét befogadási helyzetnek)³ (Pym 2004b: 1). Pym értelmezése szerint egyetlen folyamatról van szó, amely nem más, mint a globalizáció, ebbe épül bele az internacionalizáció és a lokalizáció. A globalizáció érdekében elsőként nemzetközivé kell tenni a szoftvert (internationalizáció), hogy aztán adaptálni (lokalizálni) lehessen, a célpiac (*locale*) igényeihez. Míg a fordítástudományban hagyományosan célkultúráról vagy célnyelvi kultúráról beszélnek, amely a fordítás produktumaként létrejövő célnyelvi szöveg kontextusát alkotja, addig a szoftverhonosítás kontextusa a *locale*, vagyis az a célnyelvi színtér, amelyben a szoftvert alkalmazni fogják, és amelynek határai természetesen nem feltétlenül esnek egybe az országhatárokkal. A *locale*, azaz a célnyelvi színtér terminus alatt Pym a nyelvváltozat és a kulturális normák specifikus egységét érti, amelynek sajátosságaihoz az internacionalizált szöveget hozzáigazítják. Meglátása szerint a lokalizáció esetében nem beszélhetünk a fordítástudományi terminológiában használt „nyelvpárokról”, ezért nem a hagyományos értelemben vett direkt átvitelről van szó forrásnyelvi és célnyelvi szöveg(ek) között, mivel a kettő között helyezkedik el az ún. *interlingua* köztesnyelvi változat, amely a forrásnyelvi szövegből származik, és amelyből a célnyelvi változatok születnek (1. ábra) (Pym 2001: 5).

³ A szerző fordítása

1. ábra
 Direkt átvitel vs. interlingua (Pym 2001)

Pym szerint a lokalizáció esetében az ekvivalencia fogalmát sem lehet a hagyományos, Nida (1964) által megfogalmazott formális–dinamikus dichotómia mentén értelmezni, inkább a központi, cég által meghatározott mesterséges ekvivalenciáról beszél, mivel a lokalizáció esetében a fordítás nem más, mint a forrásnyelvi karakterláncok behelyettesítése célnyelviekkel, adaptációs folyamatokkal kiegészítve. A lokalizációs helyzetet a középkori fordítási szituációkhoz hasonlítja, amelyben nem egyetlen fordító, hanem különböző szakmai háttérrel rendelkező fordítói csoport dolgozott. A lokalizációs folyamatok ún. szakmai interkulturális környezetben (*professional interculture*), azaz olyan közvetítő közegben zajlanak, amelyben az elsődleges kultúrák találkozási pontjaiban elhelyezkedő szociális normák, folyamatok, elvárások érvényesülnek (Pym 2004a: 4). A témában ajánlható *A fordító számítógépe* címmel megjelent kötet, amely részletesen leírja a számítógépes fordítástámogatás lépéseit a fordítók számára, és mind az egyéni, mind a csoportos fordítás lépéseit tárgyalja (Kis és Mohácsi-Gorove 2008).

Jelen tanulmány szempontjából a lokalizáció (itt: szoftverhonosítás) olyan soklépcsős, komplex folyamat, amelynek kulcsfontosságú mozzanata a fordítás. Nagyobb projektek esetében fordítói csoportok munkája nyomán valósul meg, fordítástámogató szoftver(ek) segítségével. A folyamat minden esetben egységes terminushasználatot igényel, és nemcsak a forrásnyelvi karakterláncok célnyelviekkel való behelyettesítését jelenti, hanem a szoftver elemeinek a célnyelvi szintérhez való adaptálását is.

A 4. pontban ismertetett interjú előzményeként a szoftverhonosítás kérdéseivel már korábban is foglalkoztam: egy korábbi kutatáshoz korpuszként a Windows XP teljes angol terminológiáját, valamint ennek olasz, spanyol és magyar honosított változatát használtuk (Kis és Sermann 2008), továbbá a terminológiai szabványosítás és harmonizáció elméleti és gyakorlati vonatkozásait is tanulmányoztam (Sermann 2009, Fóris és Sermann 2010).

4. A kutatás eredményei

A továbbiakban az általam végzett vizsgálat eredményeiről számolok be: elsőként összefoglalom a Windows operációs rendszer lokalizációjának folyamatát az interjúalany, Antunovics Mónika válaszai alapján, azután szintén az interjú alapján elhelyezem a terminológiai szabványosítást a Windows lokalizációjának folyamatában, végül bemutatom a Microsoft terminológiai vonatkozású honlapjait.

4.1 A Windows operációs rendszer lokalizációja

Az interjú során az első kérdéscsoport a honosítás folyamatára vonatkozott, három fő kérdés mentén: Hogyan zajlott a Windows operációs rendszer honosításának folyamata 15–20 évvel ezelőtt? Hogyan zajlik ma? Alkalmaz-e a Microsoft fordítókat, terminológusokat?

Az interjúalany elmondta, hogy a Windows operációs rendszer lokalizációja az évek során a technika fejlődésével, a számítási kapacitás árának drasztikus csökkenésével nagyon sok vonatkozásban változott. A Windows fejlesztési ciklusai három évesek, vagyis általában háromévente jelenik meg egy-egy újabb verzió (a Windows XP és a Windows Vista megjelenése között azonban közel öt év telt el), a felhasználói felület két egymást követő változat esetében kevésbé módosul. „Húsz évvel ezelőtt, az első verziók honosítása gyakorlatilag kezdetleges, szinte amatőr módon történt.” A Windowst magyarra eredetileg Dublinban fordították, majd a 2000-es évek elejétől Redmondban (USA), a Microsoft központjában egy informatikusokból álló csapat dolgozott az operációs rendszer terminológiájának kialakításán huszonöt nyelven. „Húsz évvel ezelőtt, az operációs rendszer lokalizációjának kezdetén kiemelték a szövegből a lefordítandó részt, de ekkor még nem adatbázisba tették, a fájlokat kézzel szerkesztették.” Ebben az időszakban a Microsoft alkalmazásában álló terminológusok, nyelvi szakértők saját maguk rögzítették, például táblázatos formában, az általuk és munkatársaik által összeállított terminuslistákat. A fordítási munka jelentős részét a Microsoft által alkalmazott fordítók, kisebb részét külső fordítócégek végezték, a terminológia pedig a kézzel szerkesztett terminuslistáknak köszönhetően vált egységessé. „A célnyelvi ekvivalensek megtalálásához segédeszközként a szakirodalom, valamint az egyetemen szerzett elméleti tudás állt rendelkezésre, illetve a kollégák segítsége.” Az interjúalany elmondta, hogy eleinte kilencven nappal később jelent meg a piacon a magyar verzió a forrásnyelvi angolhoz képest, mivel nem volt elegendő erőforrás az egyidejű megjelentetéshez. Ma már szinte egy időben jelennek meg a célnyelvi verziók az angollal, a szoftverfejlesztés hamarabb kezdődik, mint a fordítás, de a fejlesztői munka folyamatosságának és a fordítási munka gyorsaságának köszönhetően a fejlesztés befejezésével nagyjából azonos időben a fordítás is megszületik – harmincöt nyelvre.

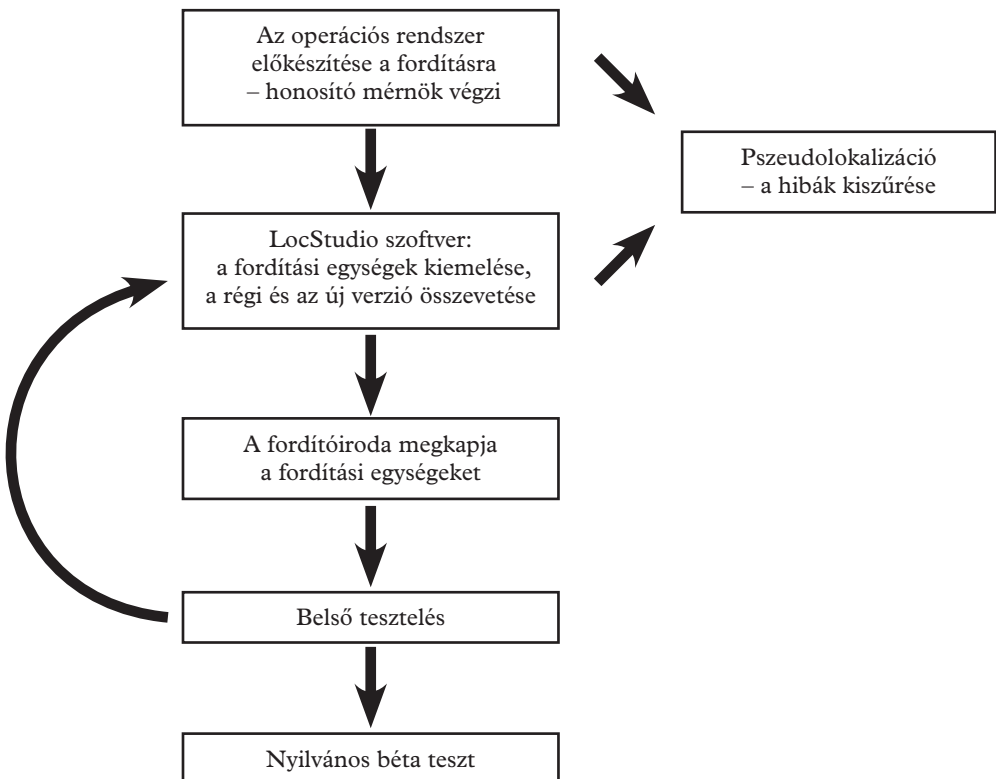
Az interjúalany közlése szerint a Microsoft napjainkban már nem alkalmaz terminológusokat, nyelvi szakértőket, fordítókat, a honosítást erre szakoso-

dott, terminológusokat is alkalmazó irodák végzik. A lokalizáció első lépéseként a Microsoft honosító mérnöke elvégzi azokat a technikai lépéseket, amelyek előkészítik az operációs rendszert a fordításra. „Egy program, egy alkalmazás vagy egy operációs rendszer nagyon sok fájlból áll, a fájlok egy része futtatható kódot, mások erőforrásokat, tehát a felhasználói felület elemeit (pl. párbeszédpaneleket, menüket) tartalmazzák.” A Microsoft belső honosító szoftvere a LocStudio, ennek segítségével emelik ki a fordítási egységet, amely lehet egyetlen lexéma, vagy akár egy több száz karakterből álló hibaüzenet is. „A forrásnyelvi fordítandó elemek egyenként egy adatbázisba kerülnek, a honosító szoftver segítségével összevetik a régi és a fejlesztés eredményeképpen létrejött új verziót, a szoftver különböző jelöléseket alkalmazva kiemeli, hogy mi maradt változatlan, mi változott, mit töröltek, és mi az újdonság.” Ezt követően kapják meg a fordítóirodák a fordítási egységeket, és ha a fordítás egy része már elkészült, akkor Redmondba, a Microsoft központjába küldik, ahol lépésről lépésre felépítik a célnyelvi szoftvert.

Az interjúalany elmondta, hogy a szoftverek lokalizációjának fontos, nem csak a Microsoft által alkalmazott mozzanata az úgynevezett pszeudolokalizáció:

2. ábra

A Windows operációs rendszer lokalizációjának folyamatábrája

„A folyamat során az operációs rendszer angol nyelvű marad, viszont néhány karakter helyére nemzetközi karakter kerül, például az *a* helyére α vagy *á*, illetve megnövelik a karakterláncokat, mivel a célnyelvi operációs rendszerben szereplő karakterláncok általában hosszabbak, mint a forrásnyelvek, így az angol szöveg továbbra is olvasható marad, viszont láthatóvá válik, hogy a változtatások nem okoznak-e komoly problémát, például hogy a hosszabb karakterláncok számára nincs elég hely, vagy nem indul el a rendszer.” A következő lépés a telepítés, a tesztelési fázis, amelynek során, ha hibát találnak, akkor visszaküldik javításra az anyagot a fordítónak. A tesztelést az első fázisban belső mérnök végzi. Közben a fejlesztők is dolgoznak, folyamatosan újabb anyagok jönnek ki, az újdonságok mindig harmincöt nyelvre születnek, ami a fordítók számára folyamatos munkát biztosít. A belső tesztelést követi egy nagy nyilvános béta teszt, amikor az operációs rendszerből legalább hat célnyelvi változatot kiadnak, különböző szempontok alapján: „legyen nagy piac, legyen legalább egy kelet-ázsiai, legyen sokékezetes, például a német, legyen egy jobbról balra író, mert bizonyos problémák csak bizonyos körülmények között jönnek elő.” A hibák egy hibaadatbázis útján visszakérülnek a fordítóirodákhöz, majd a folyamat több körben megismétlődik, eleinte a kisebb hibákat is kijavítják, a végén már csak az esetleges komoly félrefordításokat, illetve a rendszerösszeomlást okozó hibákat. Fontos, hogy a tesztelés minél szélesebb körű legyen, mert ilyen módon tudják a hibákat időben kiszűrni. A 2. ábrán a Windows lokalizációjának az interjúalany információi alapján felvázolt folyamatábrája látható.

4.2 Terminológiai szabványosítás a Windows lokalizációjának folyamatában

A második kérdéscsoport a forrásnyelvi operációs rendszerben megjelenő terminusok kezelésére, rögzítésére és fordítására vonatkozott az alábbi kérdések mentén: Miként biztosítják a lokalizáció során az egységes terminushasználatot? Hogyan rögzítik a forrásnyelvi terminusokat és célnyelvi ekvivalenseiket? Hogyan valósul meg az informatikai szakember–terminológus–fordító együttműködése? Melyek a legfőbb kritériumok az újonnan megjelenő forrásnyelvi terminusok fordítása esetében?

Az interjúalany elmondása szerint az egységes terminushasználatot fordítómémória alkalmazásával biztosítják, így semmiképpen sem fordulhat elő, hogy a fordítók egy-egy forrásnyelvi terminusra különböző célnyelvi terminust használnak. A Microsoft a már meglévő, elfogadott terminológiát az interneten bárki által hozzáférhetően tárolja: a *Microsoft Language Portal* honlapon nyilvánosan elérhetőek a nyelvi tartalmak, az oldalról letölthető a *Microsoft Terminology Collection* terminológiai adatbázis. A Windows alapvető terminológiájának kialakítása már a kezdeti időkben megtörtént, az első verziók lokalizációja során, amikor a terminológusok, nyelvi szakértők a különböző nyelvekre vonatkozóan létrehozták és rögzítették a terminusokat a definíciókkal és célnyelvi ekvivalensekkel együtt, ennek ellenére „az újabb verziókban mindig több száz új terminus jelenik meg, és esetenként a már meglévő terminológiát is felül kell vizsgálni”. A terminológiai egyeztetés már a honosítás előtt megkezdő-

dik azzal, hogy a Microsoft szakemberei és a fordítócégek képviselői ellenőrzik a meglévő terminológiát, és konszenzus útján eldöntik, hogy szükséges-e változtatásokat végrehajtani. Az interjúalany válaszából az derült ki, hogy a fordítási munka során folyamatos a fordítók, terminológusok és informatikai szakemberek együttműködése, mivel ha probléma merül fel egy-egy terminus magyar nyelvű ekvivalensének kiválasztásában, akkor a fordítóiroda munkatársai megvitatják a kérdést a Microsoft szakembereivel. „Például a Windows 2000-ben az *internet* terminus nagybetűsről kisbetűsre változott a szakemberek és a terminológusok döntésének eredményeképpen.” Az interjúalany megítélése szerint az ilyen döntések meghozatala nagy felelősség a szakemberek és a terminológusok számára, mivel egy-egy új fogalom esetében, ha a forrásnyelvi terminusnak egyidejűleg több magyar nyelvű ekvivalense használatos, nem tudhatják, melyik változat fog a későbbiekben meghonosodni, ennek ellenére az egyik változat mellett le kell tenniük a voksukat. A terminusok kiválasztásának legfőbb kritériuma a nyelvhasználat: azt a célnyelvi változatot tartják a legmegfelelőbbnek, amelyet a legtöbbet használnak, ez azért fontos, mert a felhasználók számára így válik érthetővé egy-egy terminus. „Mivel a fejlesztők célja a könnyű kezelhetőség és érthetőség feltételeinek megteremtése, ezt a terminusok használatával is erősíteni kell”. A Microsoft cég szakemberei és a terminológusok figyelembe veszik azt a szempontot, hogy amennyiben lehetséges, magyar terminusok szülessenek, nem csupán az anyanyelv védelme miatt, hanem azért is, mert az angol terminusok sokasága a célnyelvi operációs rendszerben egy sor helyesírási és szóalkotási, toldalékolási problémát vet fel. A Windowsban a *kiszolgáló* terminus jelenik meg, de a köznyelvben nem a *kiszolgáló*, hanem a *szerver* terminus használatos ugyanarra a fogalomra, ezért az interjúalany meglátása szerint a Windows következő verziójában az aktuális nyelvhasználathoz igazodva *kiszolgáló* helyett a *szerver* terminusnak kellene szerepelnie. A 3.1-es verzióban még a *file*, angol helyesírás szerinti forma szerepelt, a Windows 95-ben pedig már a kiejtés szerint átírt forma, a *fájl* található. (Az *állomány* terminust is használják, de a *fájl* kiejtés szerint átírt célnyelvi forma honosodott meg, ezért a Windows operációs rendszerben is ezt találjuk.) „A változtatások anyagi akadályokba is ütközhetnek, mivel adott esetben több ezer helyen ki kell javítani az adott terminust, ezért is fontos rögtön a megfelelő terminust megtalálni. A magyar terminusok sok esetben hosszabbak, mint az angolok, előfordulhat, hogy egy menüben nem férnek el. A rövidítések is problémákat vetnek fel: nem minden esetben van lehetőség felbontani őket, a magyar nyelvű rövidített forma viszont nem mindig érthető a magyar felhasználó számára”. Az interjúalany válaszából tehát az derült ki, hogy a legfontosabb szempontok a magyar nyelvű terminusok kiválasztásakor a terminus érthetősége, az anyanyelvi forma előnyben részesítése, valamint az aktuális nyelvhasználat.

4.3 A Microsoft terminológiai vonatkozású honlapjai, szótárjai

Az interjút követően tanulmányoztam a Microsoft nyilvános nyelvi tartalmait az interneten: 1. a *Microsoft Terminology Collection* terminológiai adatbázist, 2. a *Microsoft Style Guide* magyar változatát, valamint 3. a *Microsoft Terminology*

Community Forum-ot. A nyelvi tartalmak tanulmányozásának célja az volt, hogy képet kapjak a terminológiai adatok rögzítésének és megjelenítésének módjáról.

A Microsoft *Language Portal* honlapon található a *Microsoft Terminology Collection* nevezetű terminológiai adatbázis, amely 7500 szabványosított terminust tartalmaz közel 100 nyelven: azok angol nyelvű definícióit, a célnyelvi ekvivalensekkel kiegészítve szabványos, .tbx formátumban, amely lehetővé teszi az adatbázis importálását nagyobb, például nemzeti adatbázisokba. A szlovén *Evroterm* terminológiai adatbázisba, amely terminológusok és fordítók együttműködése nyomán született, és 120000 terminust tartalmaz 16 nyelven, beépítették a Microsoft adatbázisának elemeit is.

A .tbx fájl tartalmazza a fogalmi azonosítót, a definíciót, a forrásnyelvi terminust, a forrásnyelv azonosítóját, a célnyelvi terminust és a célnyelv azonosítóját. A 3. ábrán az angol *file* terminus terminográfiai cédulájának egy részlete látható az adatbázisból. Az első oszlop jeleníti meg a forrásnyelvi angol terminust, a második a magyar nyelvű ekvivalensét, a harmadikban pedig az angol nyelvű definíció szerepel.

3. ábra

*A file terminus terminográfiai cédulájának részlete
a Microsoft Terminology Collection adatbázisban*

English	Translation	Definition
file	fájl	A collection of information that is stored on a computer under a single name.
File	Fájl	The name of a menu in a conservation window from which the user can save the text of the current conservation, open received files, or close the conservation window
PE file	PE-fájl	The file format used for executable programs and for files to be linked together to form executable programs.
MDE file	MDE-fájl	Microsoft Access database (.mdb) file with all modules compiled and all editable source code removed.
hot file	gyakori fájl	A file that is frequently accessed and frequently stored in memory.

A Microsoft központilag meghatározza a lokalizációs irányelveket az egyes nyelvekre vonatkozóan, így a *Microsoft Language Portal* honlapon szintén szabadon elérhető a *Microsoft Style Guide*. A magyar nyelvre érvényes változat mini helyesírási szótárt is tartalmaz, külön fejezetek szerepelnek benne a központosításról, a rövidítések alkalmazásáról vagy például a földrajzi nevek, összetett szavak helyesírásáról. Egységes irányelveket határoz meg a honosítást végző szakemberek számára olyan témakörökben is, mint a szenvedő szerkezet használata, a dátumok helyesírása, a hónapok neveinek rövidítése vagy a felhasználó megszólításának kérdése.

A Windows terminológiája olyan sajátos terminológiai terület, amelyben a terminusokat nem szakemberek szűk csoportja, hanem felhasználók milliói számára kell érthetővé és elérhetővé tenni. A *Microsoft Terminology Community Forum* bárkinek lehetőséget biztosít arra, hogy egyes terminusok esetében észrevételeket fogalmazzon meg, változtatásokat javasoljon. A bejelentkezett felhasználó a honlapra belépve kiválaszthatja a nyelvet, majd ha talál olyan terminust, amelynek esetében nyitott a lehetőség új ekvivalens megadására, akkor beírhatja az általa javasolt célnyelvi változatot. A 4. ábrán a fórum egy részlete látható, az *access code* terminus esetében például láthatjuk az angol terminust, majd annak definícióját, utána a Microsoft által alkalmazott jelenlegi magyar nyelvű ekvivalenst, az utolsó oszlopban pedig a felhasználó feltüntetheti az általa javasolt változatot.

4. ábra

*A Microsoft Terminology Community Forum részlete
(a letöltés ideje: 2011. április 3.)*

English Term	Definition	Current Translation	New Translation
access code	A string of characters entered by a user to verify his or her identity to a network or to a local computer or device.	hozzáférési kód	jelszó
access control list	In Windows-based systems, a list of access control entries (ACE) that apply to an entire object, a set of the object's properties, or an individual property of an object, and that define the access granted to one or more security principals.	hozzáférés-vezérlési szabálygyűjtemény	hozzáférés-szabályozási lista
access number	A phone number that subscribers can dial to reach online services.	elérési szám	hívószám
Address Resolution Protocol	In TCP/IP, a protocol that uses broadcast traffic on the local network to resolve a logically assigned Internet Protocol version 4 (IPv4) address to its physical hardware or media access control (MAC layer address). In asynchronous transfer mode (ATM), APR is used two different ways. For classical IPv4 over ATM (CLIP), ARP is used to resolve addresses to ATM hardware addresses. For ATM LAN emulation (LANE), ARP is used to resolve Ethernet/802.3 or Token Ring addresses to ATM hardware addresses.	Address Resolution Protocol	ARP protokoll
Administrators group	On a local computer, a group whose members have the highest level of administrative access to the local computer.	Rendszergazdák csoport	Rendszergazdák csoport

A Microsoft kiadványainak fordítását végző magyar SZAK Kiadó olyan informatikai szótárakat jelentetett meg, amelyek az e kiadványok magyarra fordított szövegéből nyert terminológiát tartalmazzák: ezek a *Microsoft számítógépszótár* (Kis Á. 1999; 2001²) és az *Angol–magyar informatikai fordítói szótár* (Kis B. 2003; 2005²; 2011³).

5. Összegzés

Tanulmányomban a terminológiai szabványosítás megvalósulását vizsgáltam az egyik legtöbbet használt operációs rendszer, a Windows lokalizációjának folyamatában. A közzétett esettanulmány alapját részben szakirodalmi adatok, részben online források képezik, részben pedig az Antunovics Mónikával, a Microsoft Magyarország Kft. programmenedzserével folytatott félig struktúrált interjú.

A vizsgálat alapján megállapítottam, hogy a terminológiai szabványosítás a vizsgált operációs rendszer esetében elengedhetetlenül fontos, mivel 1. egyidejűleg kell alkalmazni a régi verziók és az új verzió terminológiáját az újonnan megjelenő termékekben; 2. a fordítást külső fordítócégek végzik, egyidejűleg több fordító dolgozik, a határidő pedig szoros, mivel a célnyelvi operációs rendszernek a forrásnyelvvel egy időben kell piacra kerülnie; 3. az egységes, következetes, aktuális nyelvhasználatot tükröző terminológia könnyen kezelhetővé, közérthetővé, eladhatóvá teszi az operációs rendszert mint terméket. Az egységes terminushasználatot fordítástámogató szoftver alkalmazásával biztosítják. Az új terminusok konszenzus útján születnek az informatikai szakemberek és a fordítóirodák szakembereinek megegyezésével, az aktuális nyelvhasználat szempontjait szem előtt tartva. A lokalizációs folyamatban nemcsak a szakemberek és terminológusok összehangolt munkája valósul meg, hanem – mivel az operációs rendszer felhasználók tömegeinek készül – a *Microsoft Terminology Community Forumon* keresztül bárki véleményezheti az így kialakított terminológiát. Az elfogadott terminológiát a Microsoft nyilvánossá teszi, interneten bárki által hozzáférhető, így a szakemberek, felhasználók, fordítók, dokumentumszerkesztők számára is hasznossá válik.

A Windows operációs rendszer magyar terminológiájának kialakításában tehát informatikai szakemberek vesznek részt terminológusokkal, fordítókkal együttműködve, mivel azonban az operációs rendszer felhasználói felületén található terminusokat nem csak informatikusok fogják használni, ezért véleményezési szinten a felhasználók is bekapcsolódhatnak a munkába. Mivel a Windows terminológiája nem szakemberek szűk köre számára készül, figyelembe veszik az aktuális nyelvhasználatot egy-egy verzió piacra kerülésekor, valamint felülvizsgálják és harmonizálják a már meglévő terminológiát.

Irodalom

- Cserné Ádermann G. 1994. *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe: kutatómódszer-tan*. Pécs: JPTE Távoktatási Központ.
- Demeczky J. 2008. Terminológia a szoftveriparban. *Magyar Terminológia* 1. évf. 2. szám. 189–205.
- Dunne, K. J. 2006. *Perspectives on localization*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Esselink, B. 2000. *A practical guide to localization*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Esselink, B. 2003. Localisation and Translation. In: Somers, H. (ed.) 2003. *Translation. A translator's guide*. Amsterdam: John Benjamins Publishing. 66–86.
- Fóris Á. 2005. *Hat terminológia lecke*. Pécs: Lexikográfia Kiadó.
- Fóris Á. 2008. *Kutatásról nyelvészeknek. Bevezetés a tudományos kutatás módszertanába*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Fóris Á., Sermann E. 2010. A terminológiai szabványosítás és a terminológiai harmo-nizáció. *Magyar Terminológia* 3. évf. 1. szám. 41–54.
- Galinski, Ch., Weissinger, R. 2010. Terminológiai szabványosítás és fordítási szabvá-nyok. *Magyar Terminológia* 3. évf., 1. szám. 8–20.
- Károly K. 2007. *Szövegtan és fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kis B., Sermann E. 2008. Honosítás és idegenítés az informatikai terminológiában. In: Sárdi Cs. (szerk.): *Kommunikáció az információs technológia korszakában. A XVII. MANYE Kongresszus előadásai. Siófok, 2007. április 19–21.* (A MANYE Kongressz-usok előadásai 4.) Pécs–Siófok: MANYE – Kodolányi János Főiskola. 172–176.
- Kis B., Mohácsi-Gorove A. 2008. *A fordító számítógépe*. Bicske: Szak Kiadó.
- Klaudy K. 2004. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- Kvale, S. 2005. *Az interjú. Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba*. Budapest: Józsefveg Műhely.
- Nida, E. A. 1964. *The Science of Translation*. Leiden: Brill.
- Pónyai Gy. 2010. Szabványosítás és terminológia. *Magyar Terminológia* 3. évf. 1. szám. 3–7.
- Pym, A. 2004b. *The moving text: localization, translation, and distribution*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Reiss, K. 2000. *Translation Criticism – The Potentials and Limitations*. Manchester: St. Jerome.
- Scarpa, F. 2002. Terminologia e lingue speciali. In: Magris M., Mustacchio M. T. et al. (a cura di) 2002. *Manuale di terminologia. Aspetti teorici, metodologici e applicati-vi*. Milano: Hoepli. 27–47.
- Sermann E. 2009. A terminológiai szabványosítás és harmonizáció elméleti és gyakor-lati kérdéseiről. In: Nádor O. (szerk.) *A magyar mint európai és világnyelv. A XVIII. MANYE Kongresszus előadásai*. Budapest, 2008. április 3–5. (A MANYE Kongresszusok előadásai 5.) Budapest: MANYE – Balassi Intézet. 779–783.

Internetes hivatkozások

- Lommel, A. 2007. *The Globalization Industry Primer. An introduction to preparing your business and products for success in international markets*. <http://www.lisa.org/Globalization-indust.468.0.html> Letöltés ideje: 2011. február 12.
- Pym, A. 2001. Localization and Linguistics. Elhangzott: *International Conference on „Language Study in Europe at the turn of the Millennium”*. Leuven, 2001. augusztus.

<http://usuaris.tinet.cat/apym/on-line/translation/loclinguistics.pdf> Letöltés ideje: 2011. február 16.

Pym, A. 2004a. Localization from the Perspective of Translation Studies: Overlaps in the Digital Divide? Elhangzott: *SCALLA Conference*. Kathmandu, 2004. január. <http://www.elda.org/en/proj/scalla/SCALLA2004/Pymv2.pdf> Letöltés ideje: 2011. február 14.

Források

ISO 704:2000 Terminology work – Principles and methods – szabvány

Kis Á. (szerk.) 1999; 2001². *Microsoft számítógép-szótár. Számítástechnikai fogalmak értelmezése*. Bicske: SZAK Kiadó.

Kis B. (szerk.) 2003; 2005²; 2011³. *Angol–magyar informatikai fordítói szótár*. Bicske: SZAK Kiadó.

LISA = www.lisa.org Letöltés ideje: 2011. február 28.

Microsoft Terminology Community Forum =

Microsoft Language Portal =

www.microsoft.com/Language/en-US/Default.aspx Letöltés ideje: 2011. március 17.

www.microsoft.com/language/mctf/mctf_about.aspx?s=6&langid=2167&cult=sr-Latn-CS Letöltés ideje: 2011. március 17.

blogs.technet.com/b/terminology/archive/2010/07/04/microsoft-it-terminology-included-in-evroterm-of-slovenia.aspx Letöltés ideje: 2011. március 22.

Jelentkezés a 2012/2013-as tanévre

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM, BÖLCÉSÉSZETTUDOMÁNYI KAR

FORDÍTÓ- ÉS TOLMÁCSKÉPZŐ TANSZÉK

Fordító és tolmács mesterképzés

ABC nyelvi kombinációban

Társadalomtudományi és gazdasági szakfordító
szakirányú továbbképzés AB nyelvi kombinációban

Európai uniós szakfordító
szakirányú továbbképzés AB nyelvi kombinációban

Európai uniós konferenciatorlmács
(European Masters in Conference Interpreting)
szakirányú továbbképzés ABC nyelvi kombinációban

Információ:

ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék

1088 Budapest, Múzeum krt. 4/F 1. emelet 9–11.

Telefon: Papp Sándorné 411 65 00/5894, Fax: 4855217

Honlap: www.elteftt.hu (jelentkezési lapok letölthetők)